

თამარ ორჯონიკიძე*

პოლიტიკური მითები თანამედროვე ქართულ პოლიტიკაში (მითები სტალინის შესახებ)

აბსტრაქტი

თანამედროვე საქართველოში დემოკრატიული ინსტიტუტებისა და პროცედურების დამკვიდრებას ხელს უშლის საბჭოთა პერიოდიდან დარჩენილი და დღეს გარკვეული ძალების მიერ სტიმულირებული პოლიტიკური მითები, რომელთა შორის ერთ-ერთი მთავარი ადგილი უკავია მითებს სტალინის შესახებ.

საკვანძო სიტყვები: საქართველო, სტალინი, პოლიტიკური მითები.

შესავალი

პოლიტიკური მითები და მათი როლი პოლიტიკაში პოლიტიკური მეცნიერების აქტუალურ კვლევით მიმართულებას წარმოადგენს, რომლის შესახებაც დიდძალი ლიტერატურა არსებობს. თუმცა, სამეცნიერო ლიტერატურის სიუხვე არ ნიშნავს, რომ აღნიშნული ფენომენი კარგად არის თეორიულად გააზრებული და შემდგომ კვლევას არ საჭიროებს.

რაც შეეხება საქართველოს, პოლიტიკური მითების, როგორც ასეთის, შესახებ ლიტერატურა ფაქტობრივად არ არსებობს. შეუსწავლელია ასევე თანამედროვე საქართველოს პოლიტიკურ პროცესში მითების ადგილისა და როლის, მათი ფორმირებისა და ფუნქციონირების, ხასიათისა და ტიპოლოგიის საკითხები.

პოლიტიკური მითების კონცეფცია

პირველად დასავლურ პოლიტიკურ ფილოსოფიაში თანამედროვე მითის კონცეფცია დაამუშავა ფრანგმა ფილოსოფოსმა, ჟორჟ

---

* ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პოლიტიკის მიმართულების დოქტორანტი, ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის პოლიტოლოგიის ინსტიტუტის ასისტენტ მკვლევარი

სორელმა. მისი პუბლიკაციები გაერთიანდა 1906 წელს გამოცემულ ნაშრომში „განსჯა ძალადობაზე“ (Sorel, 1961).¹ კიდევ ერთი ნაშრომი, რომელიც მიზნად ისახავდა თანამედროვე პოლიტიკური მითის ფუნდამენტურ კვლევას, იყო 1946 წელს გამოსული ერნესტ კასირერის ნაშრომი „მითი სახელმწიფოზე“ (Cassirer, 1946).²

პოლიტიკური მითოლოგიის ინტერპრეტაციისას ახალი დისციპლინის პირველი თეორეტიკოსები განსხვავებულ პოზიციებზე იდგნენ. ისინი ურთიერთგამომრიცხავად აფასებდნენ თანამედროვე მითებს სტრუქტურას. კასირერი ხაზს უსვავდა, რომ მეოცე საუკუნის პოლიტიკური მითი უკვე აღარაა პრიმიტიული ადამიანის მითი. მას სხვა შინაარსი აქვს, რომელიც განსაზღვრულია მთელი ადრეული ისტორიის პოლიტიკური კონცეფციით. მითს გააჩნია თავისი ლოგიკა, ის გამოცდილების ორგანიზაციის ფორმაა (Cassirer, 1974, p.15).³

კასირერის აზრით, პოლიტიკური მითები სპონტანურად არ ჩნდებიან, ისინი კარგად დამუშავებული და დახვეწილი პროდუქტია, ვინაიდან ცოდნაზე არიან დაფუძნებულნი. ისტორიასთან სინ-

---

¹ ჟ. სორელი მითს განიხილავდა, როგორც იდეოლოგიურ-პროპაგანდისტულ იარაღს და საზოგადოების ცნობიერების შეგნებული მანიპულირების საშუალებას. ამასთან, სორელი პოლიტიკური მიზნების განხორციელებაში მითების განსაკუთრებულ როლს რწმენის სტიმულირებაში ხედავდა (Sorel, 1961). იხ. თავდგირიძე, (2015)

² ე. კასირერი თანამედროვე პოლიტიკური მითის ტექნოლოგიურ სპეციფიკაზე მიუთითებდა და მითს ხელისუფლების ლეგიტიმაციის ინსტრუმენტად განიხილავდა (Cassirer, 1946). „როდესაც პირველად პოლიტიკურ მითებზე გავიგეთ, ის იმდენად სასაცილო, შეუთავსებელი და აბსურდული მოგვეჩვენა, რომ სერიოზულად მისი მიღება საკმაოდ გაგვიჭირდა. ახლა კი ყველასათვის ცხადია, რომ ეს დიდი შეცდომა იყო“ – (Cassirer, 1974, P.296).

³ იხ. Baciu, (2009). *The Meaning of Political Myth in Ernst Cassirer*. Journal Cogito: Multidisciplinary Res. J.

თეზი სწორედ ცოდნას გულისხმობს. პოლიტიკური მითი, როგორც დამუშავებული პროდუქტი, ადამიანის კარგ ცოდნას მოითხოვს. მას იგივე ხასიათი აქვს, რაც მეცნიერებას - მანიპულაცია. თანამედროვე მეცნიერები არ „უმიზნებენ უბრალოდ ცოდნას“ ცოდნის გამო, არამედ ცოდნას, რომელიც რეალობის მანიპულაციისათვის საშუალებას იძლევა. მისი ტრანსფორმაცია ადამიანის ადამიანის მიზნების მიხედვით ხდება, ამგვარად თანამედროვე პოლიტიკური მითი აწმყო ცხოვრების ახალი ორიენტაციით იღებს სარგებელს. იმის გათვალისწინებით, რომ მითი ემოციების პროდუქტია, მითის შემქმნელები ისეთ საშუალებებს იყენებენ რომლითაც ადამიანთა ემოციებს მიმართავენ საკუთარი ინტერესების სასარგებლოდ.⁴

ტემზის მიხედვით (TAMSE, 1975), პოლიტიკური მითის ფენომენის მკვეთრი ზრდა მეოცე საუკუნეში, თანამედროვე მსოფლიოს ერთ-ერთ ყველაზე შემამფოთებელ მოვლენად უნდა მივიჩნიოთ. მისი თქმით, პოლიტიკური მითი ის ინსტრუმენტია, რომლის საშუალებითაც ტოტალიტარულმა რეჟიმებმა კაცობრიობას უდიდესი კატასტროფები მოუტანეს. ისეთი ცნებების ეფექტური გამოყე-

---

⁴ „მითი აღწერილი იყო, როგორც არაცნობიერი საქმიანობის შედეგი და წარმოსახვის თავისუფალი პროდუქტი. თუმცა აქ ჩვენ ვხვდებით გეგმის მიხედვით შემუშავებულ მითს. ახალი პოლიტიკური მითი თავისუფლად არ აღმოცენდება, ის უხვი წარმოსახვის ველური ხილი არაა. ისინი ხელოვნურად არიან შექმნილნი მეტად მოხერხებული და ცბიერი ოსტატების მიერ. ისინი მეოცე საუკუნისათვის არიან შენახულნი, ჩვენი დიადი, ტექნოლოგიების ეპოქისათვის, რომ განავითარონ მითის ახალი ტექნიკა. ამიერიდან მითის დამზადება შესაძლებელია ისეთივე მეთოდებით, როგორც სხვა ნებისმიერი თანამედროვე იარაღისა, იქნება ეს ავტომატი თუ თვითმფრინავი. მათ გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭებათ - შეუძლიათ შეცვალონ მთელი ჩვენი ცხოვრების სოციალური ფორმა“ (Cassirer 1974, p. 282). “ჩვენ ყურადღებით უნდა შევისწავლოთ მითების წარმოშობა, სტრუქტურა, მეთოდები და ტექნიკა. მოწინააღმდეგე უნდა დავინახოთ პირისპირ, რათა ვიცოდეთ, როგორ რძოლოთ მას“ (Cassirer 1974, p. 296). იხ. Baciu, (2009).

ნებით, როგორცაა რჩეული რასა ან კლასი, მითიური ენა და სიმბოლური რიტუალები, ტოტალიტარული სისტემები დაუპირისპირდნენ როგორც რაციონალურ, ასევე მორალურ ნორმებს, რომელზეც დასავლური ცივილიზაცია და დემოკრატია აშენდა. მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ, როდესაც მითების შექმნის შემადრწუნებელი შედეგები ფართოდ იქნა წარმოდგენილი, დაიწყო ამ მისტიური ძალის გაანალიზება. თეოლოგები და ფილოსოფოსები, ფსიქოლოგები და სოციოლოგები, პოლიტოლოგები და ისტორიკოსები საკუთარი განსხვავებული ხედვით ცდილობდნენ მის ახსნას. თუმცა აღსანიშნავია, რომ ასეთმა განსხვავებულმა მიდგომებმა საკითხს ნათელი ვერ მოჰფინა.

ტერმინი „პოლიტიკური მითი“ (“Political Myth”) დაამკვიდრა 1972 წელს გამოსულმა ბრიტანელი მეცნიერის ჰენრი თიუდორის ამავე სახელწოდების წიგნმა (Tudor, 1972).⁵ ასევე, პოლიტიკური მითოლოგიის თანამედროვე თეორეტიკოსია ბრიტანელი ქრისტეფორ ფლადი (Flood, 2000).⁶ 2014 წელს გამოქვეყნდა სვილიჩიჩისა და

---

⁵ ჰ. თიუდორმა პოლიტიკური მითი აღწერა, როგორც თემატურად პოლიტიკურ მოვლენებთან დაკავშირებული მითი, რომელშიც წამყვან როლს ასრულებს არა ფორმა, არამედ - შინაარსი: „რაც ახასიათებს მითს, როგორც პოლიტიკურს, არის მისი შინაარსი, - წერს თიუდორი - პოლიტიკური მითი ყოველთვის არის კონკრეტული ჯგუფის მითი. მისი გმირი, ან პროტაგონისტი არასდროს არის ერთი პიროვნება, არამედ - ჯგუფი. ეს ჯგუფი შესაძლოა იყოს ერი, ეთნიკური ჯგუფი ან საციალური კლასი. პოლიტიკური მითები დაკავშირებულნი არიან ისტორიასთან, მაგრამ არ არიან აუცილებლად ისტორიულნი და არ გადმოგვცემენ უცილობლად ისტორიულ სიზუსტეს“ (Tudor, 1972. p. 138).იხ. თავდგირიძე, 2015

⁶ ფლადი პოლიტიკურ მითებს კონკრეტული სოციალური ჯგუფების პოლიტიკურ ინტერესებს უკავშირებს. მისი აზრით, პოლიტიკური მითის არსი, უპირველესად, მის იდეოლოგიურობაში, შემდეგ კი პოლიტიკური მოვლენების ახსნა-განმარტებისას კონკრეტული სოციალური ჯგუფის ინტერესების გამოხატვასა და დაცვაში მდგომარეობს. ფლადი

მალდინის ნაშრომი პოლიტიკური მითების ანალიზისა და როლის შესახებ, სადაც ავტორები მიმოიხილავენ სხვა მეცნიერთა ნაშრომებს და ასევე გვთავაზობენ საკუთარ განმარტებას პოლიტიკური მითების შესახებ (Svilicic & Maldini, 2014).⁷

ამგვარად ახასიათებს პოლიტიკურ მითს: „იდეოლოგიურად მარკირებული ნარატივი, რომლის მიზანია მოგვეცეს ნამდვილი ახსნა-განმარტება წარსულის, აწმყოსა და პროგნოზირებადი მომავალი პოლიტიკური მოვლენების შესახებ და რომელიც მიღებულია, როგორც მართებული და აუცილებელი კონკრეტული სოციალური ჯგუფის მიერ“ (Flood, 2000. P. 44). ფლადის აზრით, პოლიტიკური მითი უშუალო ურთიერთმიმართებაშია რეალობასთან, რამდენადაც იგი სწორად დასმულ ისტორიულ, სოციალურ და კულტურულ კონტექსტს საჭიროებს. ასეთი პოლიტიკური მითი გავლენის, ზემოქმედების მძლავრი იარაღია. „პოლიტიკური მითის გავლენა შესაძლებელია მაშინ, როდესაც ის დაკავშირებულია ისტორიულ, სოციალურ და იდეოლოგიურ კონტექსტთან. ამ ყველაფრის გარეშე კი იგი იმთავითვე მყიფე და დღენაკლული აღმოჩნდება“ (Flood, 2000. P. 44). იხ. თავდგირიძე, 2015.

⁷ პოლიტიკური მითების შეთხზვა არის გზა, გახადო პოლიტიკური მოვლენები პოლიტიკური რწმენის ძალით მეტად გასაგები და ნათელი, ისევე როგორც გაამართლო და გააძლიერო რომელიმე პოლიტიკური იდეოლოგია ან რეჟიმი. მითიური ნარატივების წარმოება და განახლება პოლიტიკური ცხოვრების შემადგენელი კომპონენტია. ზოგი მათგანი დროის გასვლის შემდგომ უფრო და უფრო დიდ მნიშვნელობას იძენს. ასევე არსებობენ მითები, რომელთაც წუთიერი, ხანმოკლე მნიშვნელობა აქვთ (Svilicic & Maldini, 2014).

სელილიჩი და მალდინი ყურადღებას ამახვილებენ პოლიტიკური მითების ძალაზე. მათი თქმით ის, ვინც ქმნის და აკონტროლებს პოლიტიკურ მითს, ფლობს რეალურ ძალაუფლებას. ამის შემდეგ პოლიტიკური მითი ემსახურება რომელიმე კონკრეტული პოლიტიკური ძალისა თუ რეჟიმის და მისი ქმედებების გამართლებას; ზოგ შემთხვევაში სოციალური რეალობის დამალვასაც. პოლიტიკური მითები უკვე იქცევა პოლიტიკური მანიპულაციების იარაღად და იდეოლოგიური მისტიფიკაციის საშუალებად. მოქალაქეთა ფსიქიკაზე ზემოქმედების შედეგად, მითები მოსახლეობის გრძნობებსა და ემოციებს მიმართავს

რეჟიმის პრაგმატული მიზნების შესრულებისაკენ - თუმცა აღსანიშნავია, რომ ასეთი მანიპულაციების აუცილებელი პირობაა ისეთი სოციალური გარემოებები, რომლებიც ხელს უწყობს ირაციონალურობის განვითარებას და მითიური ცნობიერების მიღებას. სოციო-ეკონომიკური ჩამორჩენა, ღირებულებათა გაუფასურება იწვევს უდიდეს სოციალურ კრიზისს - სოციალურ-ფსიქოლოგიურ დაუცველობას, დეზორიენტაციას, შიშს. ასეთი მდგომარეობა, როდესაც სოციალური ტრავმა იქცევა ინდივიდის ფსიქოლოგიურ პრობლემად, იდეალურ გარემოს ქმნის პოლიტიკური მითის შექმნის, გავრცელებისა და საზოგადოების მხრიდან მისი მიღებისათვის. ახალი, უკეთესი საზოგადოების დაპირებით ის ინდივიდსა და მთელ სოციალურ ფენას საშუალებას აძლევს გააცნობიერონ საკუთარი იდენტობა და მნიშვნელობა. პოლიტიკური მითის სწორედ ეს სიძლიერე გამოიყენეს ტოტალიტარულმა რეჟიმებმა პირველი მსოფლიო ომის შემდგომი დიდი კრიზისისას. ტოტალიტარული სახელმწიფო საკუთარ ლეგიტიმურობას სწორედ თავისივე შექმნილი პოლიტიკური მითების საშუალებით იქმნის. მეოცე საუკუნის პოლიტიკური მითებიდან აღმოცენებულ ტოტალიტარულ რეჟიმებსა და არქაულ მითებზე დაფუძნებულ პრიმიტიულ კულტურულ ფორმებს შორის პარალელის გავლება შეიძლება იმ ფუნქციებით, რასაც ასეთ შემთხვევებში ასრულებს ლიდერი, ენა(რიტორიკა, დისკურსი) და რიტუალები. ორივე შემთხვევაში კოლექტიური სურვილები გათვლილია გაღმერთებულ ლიდერზე. ლოგიკა და ენის სემანტიკური ფუნქციები შეცვლილია მაგიური მნიშვნელობებით; რიტუალების აღსრულებაში კი ჩართულია საზოგადოების ყველა წევრი და მოიცავს ცხოვრების ყველა სფეროს.

სვილიჩიჩი და მალდინი დემოკრატიული და ტოტალიტარული სისტემების მხრიდან პოლიტიკური მითების გამოყენების განსხვავებულ მიზეზებზე საუბრობენ. მიუხედავად იმისა, რომ პოლიტიკურ მითებს როგორც ავტოკრატიები, ასევე დემოკრატიული სისტემებიც იყენებენ, ისინი ამას განსხვავებული მიზეზებით აკეთებენ. დემოკრატიულ სისტემაში პოლიტიკური მითი არსებული სოციალური სტრუქტურის განადგურებისაკენ მიმართული იარაღი არაა. პოლიტიკური აქტორები თამაშის ზოგად წესებზე შეთანხმებულნი არიან და ამ დროს მითი ინტეგრირებულია საკითხების განხილვაში; ის სისტემის ნაწილი არაა. ვითარება მძიმდება მაშინ, როდესაც ადამიანთა გარკვეული ჯგუ-

პოლიტიკური მითების ფორმასა და შინაარსზე საუბრისას, კრისტოფერ ფლადი (Flood, 2013) თანამედროვე პოლიტიკურ მითს მიიჩნევს წარსულის, აწმყოს, ან მოსალოდნელი მომავლის ნარატივად, სადაც მითის მთხრობელი ცდილობს, ის გახადოს აუდიტორი-ისათვის გასაგები და მნიშვნელოვანი. თანამედროვე პოლიტიკური მითები, განსაკუთრებით დიდი ხნის მანძილზე დამკვიდრებულები, შესაძლებელია გამოყენებული იქნეს მრავალ ვარიანტში იმის გათვალისწინებით, რომ ამბის არცერთი თხრობა არ იქნება აბსოლუტურად იდენტური სხვასთან. ფლადის მიხედვით, თქმა იმისა, რომ არსებობს პოლიტიკური მითი, შესაძლებელია მაშინ, როდესაც გვაქვს მეტ-ნაკლებად საერთო მოვლენათა თანმიმდევრობა, რომელშიც ჩაბმულნი არიან მეტ-ნაკლებად იგივე ძირითადი აქტორები, მეტ-ნაკლებად გვაქვს იგივე საყოველთაო ინტერპრეტაცია და სავარაუდო მნიშვნელობა და ის ცირკულირებს სოციალური ჯგუფის შიგნით. ფლადის თანახმად, თანამედროვე პოლიტიკური მითი იდეოლოგიური დისკურსის ერთგვარი სახეობაა, ისინი აღქმულნი უნდა იყვნენ, როგორც იდეოლოგიური რწმენის გამოხატვის საშუალება და იდეოლოგიური არგუმენტაციის მხარდამჭერები. შესაბამისად პოლიტიკური მითები ერთგვარ კონკურენციაში არიან ერთმანეთთან იმის გათვალისწინებით, რომ კონკურენტ იდეოლოგიებს წარმოადგენენ.

ფი პოლიტიკური მითების გამოყენებას იწყებს დემოკრატიული სისტემის ჩამოსაშლელად. ამ კონტექსტში პოლიტიკური მითები იძენს რეალობის განადგურების ფუნქციას. ამ პოლიტიკური ჯგუფის მხარდამჭერები აღნიშნულ მითებს იღებენ როგორც რეალობას. იმ შემთხვევაშიც კი თუ მათი ემპირიულად შემოწმება შესაძლებელია. ისინი ხდებიან მორჩილი მიმდევრები, თუმცა არა პოლიტიკურად მომწიფებული ელექტორატი. ასეთ მიმდევრების დიდი რაოდენობის შემთხვევაში საბოლოოდ ძირი ეთხრება და ნადგურდება საპარლამენტო დემოკრატიები. (ORLOW, 1967. P.906) იხ. (Svilicic & Maldini, 2014).

პოლიტიკურ მითს განმარტავს მატჩი (Matić, 2005).⁸

მარია შტეინმანის მიხედვით, თანამედროვე ეპოქაში პოლიტიკური მითი უნდა განიხილებოდეს სიმბოლური და სემიოტიკური ასპექტების ერთმანეთთან შერწყმით. მისი განმარტებით, პოლიტიკური მითის „სამუშაო განსაზღვრება“ შემდეგია: „პოლიტიკური მითი განსაკუთრებული სახის იდეოლოგიურად გარდაქმნილი ნიშანია, რომელსაც გააჩნია პოტენციალი, შეცვალოს სოციოკულტურული რეალობა(ან შექმნას ახალი)“ (Shteynman, 2016, p.97).

მითს სჭირდება საკუთრი სისტემის შექმნა, იმისათვის რომ გადმოსცეს საკუთრი მნიშვნელობა. მითი იდეოლოგიის მიერ გარდაქმნილი ნიშანია. სხვაგვარად რომ ითქვას, მითი იდეოლოგიურად დამახინჯებული ნიშანია და ამავდროულად სპეციალური სისტემა მსგავსი ნიშნების. (Barthes, 1991. P. 111)⁹.

სტოიჩა (Stoica, 2017) ყურადღებას ამახვილებს მკვლევართა შორის განსხვავებულ მოსაზრებაზე პოლიტიკური მითის ძალასთან

---

⁸ მატჩის მიხედვით პოლიტიკური მითი მითიური ამბავია, რომლიც დაკავშირებულია ადამიანის ცხოვრების ზოგად პირობებთან, წესრიგის შექმნასა და შენარჩუნებასთან. პოლიტიკური მითები მისწრაფვიან თავი დაიმკვიდრონ სოციალური წესრიგისა და პოლიტიკური ურთიერთობების რწმენათა საფუძვლად - ანუ სახელმწიფოს, პოლიტიკური ავტორიტეტის, ხელმძღვანელობის, ძალაუფლების, ლიდერობის წესრიგის პატივისცემის იდეის დასამტკიცებლად და გასამყარებლად. (p. 101). მითები არსებითად პრაგმატულია, ვინაიდან ისინი მხოლოდ იმ შემთხვევაში არსებობენ, თუ მნიშვნელოვანნი არიან პრობლემის გადასაჭრელად. ამ მოსაზრების თანახმად მითების სუბიექტები არა კონკრეტული ინდივიდები, არამედ გარკვეული სოციალური ჯგუფები არიან, რომელთაც მითიური ტრადიციები ეხება. იხ. Milošević, K. & Stojadinović, k. (2012).

⁹ იხ. (Shteynman, 2016.)

დაკავშირებით¹⁰. ის ასევე მითის განმარტებასთან ერთად¹¹, მისი წარმოშობის საკუთარ ვერსიას გვთავაზობს.¹²

აღსანიშნავია ასევე, რომ სტოიჩა¹³ ერი-სახელმწიფოებისათვის პოლიტიკური მითების მნიშვნელობის წარმოჩენას ცდილობს.

ტოტალიტარული რეჟიმის მიერ პოლიტიკური მითის გამო-

---

¹⁰ ის ერთმანეთს ადარებას ორი მეცნიერის ჟირარდისა და ფლადის მოსაზრებას: ჟირარდის მიხედვით პოლიტიკური მითები ისეთივე მძლავრია, როგორც ტრადიციული, წმინდა მითები (Girardet 1997, p. 6) ამის საპირისპიროდ კი ფლადი გვთავაზობს მოსაზრებას იმის შესახებ, რომ პოლიტიკურ მითებს არ აქვს ის განსაკუთრებული აურა, რაც დამახასიათებელია ტრადიციული მითებისათვის (Flood 2002, p. 41). ავტორი გვთავაზობს ასევე მოსაზრებას იმის შესახებ, რომ დროში ჩამოყალიბებულ მრავალ განმარტებას შორის პოლიტიკური მითები ითვლებოდა პოლიტიკური ფენომენის იდეოლოგიურ ახსნად, რომლისაც სჯერა კონკრეტულ სოციალურ ჯგუფს (Milošević and Stojadinović 2012, p. 78). იხ. Stoica, (2017)

¹¹ სტოიჩა პოლიტიკურ მითს, როგორც პოლიტიკური დისკურსის განუყოფელ ნაწილს, განიხილავს პოლიტიკური პრაქტიკისათვის იდეოლოგიური ლეგიტიმაციის აუცილებელ ინსტრუმენტს, საფუძველს სხვადასხვა აქტივობისათვის.

¹² ავტორის აზრით, პოლიტიკური მითის გამოჩენა მჭიდრო კავშირშია თანამედროვე ადამიანის მიერ არქაული ნარატივის დაწუნებასთან, რომელიც პოპულარული იყო უწინდელ დროში და უკავშირდებოდა რელიგიას.

¹³ პოლიტიკურ მითს განიხილავს პოლიტიკური ფენომენის დასაბუთებას რაიმე სპეციფიურ იდეოლოგიურ გარემოში. ეს პრაქტიკა მუდმივი გახდა ერი-სახელმწიფოების ჩამოყალიბების პროცესში, როდესაც მათ სჭირდებოდათ ამბავი საკუთარი ერთიანობის საფუძველად და იდენტობის გამოსაძერწად; პროცესი მნიშვნელოვანი იყო იმიტაც, რომ საჭირო იყო თუნდაც საკუთარი მეზობელი ეთნიკური ჯგუფებისაგან, ლინგვისტური, რელიგიური თუ პოლიტიკური ერთობებისაგან დისტანცირება და გამოყოფა (თუნდაც სიმბოლურად) (Wunenburger, 2003, p. 35). იხ. Stoica, M. (2017)

ყენებაზე ამახვილებს ყურადღებას ნეუმანი (Neuman, 1974).¹⁴ იმავე თემაზე საუბრობს კიუნელი (Kuhnl, 1978).¹⁵

ტოტალიტარული რეჟიმის მიერ პოლიტიკური მითების გამოყენების შესახებ შირერი პირველი მსოფლიო ომის შემდგომი

---

¹⁴ თანამედროვე საზოგადოების კონტექსტში მითიური ცნობიერება და შინაარსი განსაკუთრებით ძლიერდება რთული სოციალური სიტუაციებისას. ასეთი სიტუაციების გამომწვევი ძირითადი მიზეზები ეკონომიკური ხასიათისაა. სხვადასხვა ჯგუფებისათვის ეკონომიკური დანაკარგები იწვევს სოციალური საფრთხის, სხვადასხვა შიშის, უიმედობისა და სისუსტეების შეგრძნებას. ასეთი სოციო-ფსიქოლოგიური და კულტურული შემთხვევები კარგ ნიადაგს ქმნის პოლიტიკური მანიპულაციებისათვის. ასეთ დროს წინ წამოიწევა ხოლმე მესიანური, „მხსნელი“ იდეები ტოტალიტარული პოლიტიკური პროექტებისათვის. შიშით მანიპულირება ერთ-ერთი აუცილებელი ინსტრუმენტია რეგრესული პოლიტიკისათვის, რასაც თან ახლავს პოლიტიკური მითებით ადამიანთა ემოციების ბოროტად გამოყენება. შიში გამოწვეულია სხვადასხვა სოციალური კრიზისის დამთხვევების დროს, რომელსაც აძლიერებს ხელოვნურად შექმნილი ყალბი ისტორიული სურათი და შეთქმულების თეორია. მთავარი საფრთხე კი მდგომარეობს იმაში, რომ ამ ყალბ ისტორიაში უნდა არსებობდეს სიმართლის მარცვალი მისი დამაჯერებლობის გასამყარებლად. იხ. Svilicic & Maldini, 2014.

¹⁵ შეთქმულების თეორია ემყარება მტრის არსებობას, რომელიც ემუქრება არსებული სისტემის ფუნდამენტურ ღირებულებებს. მტრის ფიგურა (მისი რელიგიური ალტერნატივა ემშაკია) პოლიტიკური მითოლოგიის განუყოფელი ნაწილია. აქედან გამომდინარე უარყოფითი მითოლოგიური შაბლონები გამოიყენება სხვების (განსხვავებულების), როგორც მტრების აღსაწერად. ისინი ყველაზე დიდ საფრთხეს წარმოადგენენ და სწორედ მათი გამოწვეულია ყველანაირი საზოგადოებრივი პრობლემა და შესაბამისად ისინი უნდა განადგურდნენ (მაგ. ებრაელები; ბოშები; სლავები; ბურჟუაზიალ კაპიტალისტები და ა.შ.) იმისათვის, რომ ჩამოყალიბდეს ახალი, სუფთა და სრულყოფილი საზოგადოება. ამდენად, შიში და რეჟიმის მტრების მიმართ წარმოებული დევნა, გამართლებულია. იხ. Svilicic & Maldini, 2014.

გერმანიისა და იტალიის მაგალითების გამოყენებით საუბრობს (Shirer, 1977).¹⁶ ასევე ტოტალიტარული რეჟიმის მიერ პოლიტიკური მითების გამოყენების შესახებ საუბრობენ სვილიჩიჩი და მალდინი (Svilicic & Maldini, 2014).¹⁷

პოლიტიკური მითის შექმნის მიზეზებზე საუბრობს ჟირარდი (ZIRARDE, 2000).¹⁸ ამავე თემაზე აკეთებს აქცენტს ჯენტილე (Gentile,

---

¹⁶ პირველი მსოფლიო ომის შემდგომი ევროპული საზოგადოებები, განსაკუთრებით კი იტალიასა და გერმანიაში, მზად იყვნენ მიეღოთ და განევიტარებინათ პოლიტიკური მითები. ფსიქოლოგიურ გაურკვევლობაში მყოფი უკმაყოფილო მოქალაქეები ვერ ახერხებდნენ საკუთარი ცხოვრების ორგანიზებას მყიფე დემოკრატიული სისტემის პირობებში. ისინი შესაფერისები იყვნენ ახალი იდეალისტური სოციალური რეალობისათვის, რომელიც ეფუძნებოდა მითებს. ეს ახალი პოლიტიკური მითები და იდეალიზირებული ხედვები შესაძლებლობას იძლეოდა გაქცეოდნენ არსებულ რეალობას და ქმნიდა ილუზიას, რომ კოლექტიურ მოქმედებებში მონაწილეობით ისინი მიიწევდნენ უკეთესი მომავლისაკენ. ბევრი გერმანელისათვის სასურველი იყო თავის იდენტიფიცირება უძველეს გმირებთან. მათ სულში შესაძლებელია ბრძოლა ყოფილიყო - ცივილიზაციასა და ნიბელუნგების სულისკვეთებას შორის. იხ. Svilicic & Maldini, 2014.

¹⁷ ტოტალიტარული მოძრაობები იყენებენ პოლიტიკური მითის ძალას, რომელიც ცვლის საზოგადოების რაციონალურ ნიადაგზე დაფუძნებულ სტრუქტურას და ხდება საშუალება მისტიფიკაციისა და პოლიტიკური მანიპულაციებისათვის. პოლიტიკური მითები გავლენას ახდენს მოქალაქეთა გონებაზე და მათ გრძნობებსა და მოქმედებათა მოტივაციებს მიმართავს ტოტალიტარული პოლიტიკური ძალაუფლების მქონეთა მიზნების განხორციელებისაკენ (Svilicic & Maldini, 2014).

¹⁸ პოლიტიკური მითების დაბადება მოხდა იმ მომენტში, როდესაც სოციალური ტრავმა იქცა უკვე ფსიქოლოგიურ ტრავმად. იგი შეიქმნა შემფოთების, დაურწმუნებლობის, ჩაშლილი მისწრაფებებისა და დაუსრულებელი მოლოდინების საფუძველზე. განადგურებული რწმენის ნანგრევებზე აღმოცენდა ახალი რეალობა, ახალი რწმენა. აღდგა დარღვეული ბალანსი ინდივიდუალურ და საზოგადოებრივ ცხოვრებაში.

1990).¹⁹

მოკლე მიმოხილვიდანაც ჩანს, რომ პოლიტიკური მითს სხვადასხვაგვარად განსაზღვრავენ (Sorel, 1961; Cassirer, 1946; Tudor, 1972; Flood, 2000; Krešić, 1968; Svilicic & Maldini, 2014; Neuman, 1974; ZIRARDE, 2000; Shirer, 1977; Milošević & Stojadinović). ქართულ სამეცნიერო ლიტერატურაში კი პოლიტიკური მითების შესახებ ფაქტობრივად მხოლოდ ერთი ნაშრომი არსებობს (თავდგირიძე, 2015). მე დავეყრდნობი ერთ-ერთ ყველაზე გავრცელებულს, რომელსაც აყალიბებენ მილოშევიჩი და სტოჟადინოვიჩი. ამ მეცნიერთა თანახმად, „პოლიტიკური მითი არის იდეოლოგიური ახსნა იმ პოლიტიკური ფენომენისა, რომლისაც სჯერა გარკვეულ სოციალურ ჯგუფს. (Milošević & Stojadinović 2012, p. 78)²⁰. მითები მეტად მარტივი ახსნაა რთული სოციალური რეალობისა. ზოგიერთი სოციალური და ფსიქოლოგიური საჭიროებები კი ზეგავლენას ახდენენ მათ გავრცელებაზე“ (Krešić, 1968. P.4)²¹.

მილოშევიჩი და სტოჟადინოვიჩი განიხილავენ ფრანგი მეცნი-

მითის ყველაზე აშკარა და აუცილებელი ფუნქციაა გონებრივი რეორგანიზაცია ადამიანის ცნობიერებაში. იხ. Svilicic & Maldini, 2014.

¹⁹ იტალიური ფაშიზმი ეფუძნებოდა მითს ახალი სახელმწიფოს, როგორც ახალი რომის იმპერიის, ახალი საზოგადოების შესახებ. ის შეიქმნა რწმენის, სიმბოლოებისა და რიტუალების მეშვეობით. ახალმა რელიგიამ მობილიზება გაუწია ფართო, სოციალურ ფენებს ტოტალიტარული რეჟიმისაკენ სავალ გზაზე. იხ. Svilicic & Maldini, 2014.

²⁰ მილოშევიჩი და სტოჟადინოვიჩი თანამედროვე პოლიტიკურ მითს განიხილავენ არამყარ, ცვალებად, საზღვრებგარეშე და საწინააღმდეგო მნიშვნელობებით სავსე ფენომენად. ავტორთა მტკიცებით ერთ-ერთი უმთავრესი ნიშანი პოლიტიკური მითებისათვის არის ის, რომ ისინი ცდილობენ დამარცხებულები გამარჯვებულებად, გამარჯვებულები კი დამარცხებულებად აქციონ. ასევე ყველა ომის წარმოჩენას ცდილობენ ისე, თითქოს მასში მონაწილე ყველა მხარე თავისუფლების, სამართლიანობის და საკუთარი თავის დასაცავად იბრძვის.

²¹ იხ. Milošević, & K. Stojadinović, M. (2012)

ერის, ჟირარდის მოსაზრებებს მითების კატეგორიზაციის შესახებ.²²

როდესაც პოლიტიკური მითების შესახებ ვსაუბრობთ, უნდა გავითვალისწინოთ არა მხოლოდ პოლიტიკური მითების სამეცნიერო გააზრების მცდელობები, არამედ თავად ცნება „მითის“ დატვირთვაც პოლიტიკაში. ეს ცნება თანამედროვე პოლიტიკურ დისკუსიაში აქტიურად გამოიყენება და ნეგატიურ დატვირთვას ატარებს. რაიმეს მითად გამოცხადება ნიშნავს, რომ საქმე გვაქვს სიცრუესთან. მითების შესახებ დისკუსია განსაკუთრებით დამახასიათებელია რუსეთისთვის.

მარია შტეინმენის (Shteynman, 2016) მიხედვით რუსეთის ფედერაციაში ბოლო წლებში ტერმინები „მითი“ და „პოლიტიკური მითი“ მწვავე დებატების ერთ-ერთ მთავარ ბირთვად გადაიქცა, მათ განხილვაში კი საზოგადოების ფართო ფენებია ჩართული, მათ შორის მეცნიერები, მინისტრები... თემის გააქტიურებას ავტორი უკავშირებს პოლიტიკურ დიდებას - „წმინდა ისტორიასა“ და „წმინდა გამარჯვებას“ და მათ შორის აშკარა კავშირს ხედავს. ამგვარად, მეცნიერების კატეგორია და ისტორიული ფაქტები პოლიტიკის სფე-

---

²² (Žirarde, R, 2000) ჟირარდი შტრაუსსა და ბაკელარდის კვლევებს დაეყრდნო. ფრანგი მეცნიერის მთელი ყურადღება მიმართული იყო თანამედროვე ეპოქის ოთხი მთავარი პოლიტიკური მითის ჩამოყალიბებისა და მათი ეფექტის შესახებ. ეს მითებია: მითი შეთქმულების შესახებ; მითი მაცხოვრის შესახებ; მითი ოქროს ხანის შესახებ და მითი ერთიანობის შესახებ. შეთქმულების მითი პოლიტიკას წარმოადგენს, როგორც მნიშვნელოვან ნიადაგს ძალადობის გავრცელებისათვის მანიპულაციის უდიდესი დახმარებით. შეთქმულების ორგანიზაცია იდუმალეობითაა მოცული და იერარქიულად რეგულირებადია. მას მკაფიო გეგმა აქვს და ყველა ინდივიდი მხოლოდ პაიკის როლს ასრულებს „დიადი მიზნის“ მიღწევის გზაზე. ორგანიზაციას ძალაუფლების მოპოვების და პლანეტარული იმპერიის შექმნის სურვილი ამოძრავებს, რომელშიც სწორედ ამ ძალის მიერ გაერთიანდება მთელი მსოფლიო (Žirarde, R. 2000. P. 39) იხ. Milošević, K. & Stojadinović, M. (2012)

როს მიეკუთვნება. ასეთ ფენომენი კი ლულის განმარტებით „პატრიოტული სიმბოლოზმია“ (Lull, 2008. P. 21).²³

შტეინმენი განსაკუთრებულ ყურადღებას ამახვილებს იმაზე, რომ დისკუსია ძირითადად მედიაში მიმდინარეობს - როგორც მასმედიაში, ასევე სოციალურ მედიაში. მას კვლავ ლულის განმარტება მოჰყავს, რომლის მიხედვითაც იდეები საზოგადოებაში ცირკულირებს თანამედროვე საკომუნიკაციო ტექნოლოგიების საშუალებით (Lull, 2008. P. 17).²⁴ ამის შედეგად კი შესაძლებელია ვარაუდი იმის შესახებ, რომ პოლიტიკური მითი მედია რეალობის ფორმირების განსაკუთრებული გზაა (Shteynman, 2016).

მიუღერი და აპოლტე იმის შესახებ მსჯელობენ, თუ რა განაპირობებს პოლიტიკური მითების მრავალფეროვნებასა და მდგრადობას რომელიმე კონკრეტულ რეგიონში, კულტურასა თუ ინდივიდთა ჯგუფში. მათი აზრით, მიუხედავად იმისა, რომ ზოგადად ინდივიდები მოქმედებენ რაციონალურად, ზოგჯერ მათ „მინიმალური არაგონივრულობაც“ ახასიათებთ. ამის შედეგად მათ მტკიცედ სწამთ რეალური მოვლენების და პოლიტიკური საკითხების ცრუ ახსნის. ისინი თავს იკავებენ საკუთარ პირველადი ინტუიცია დააყენონ ეჭვქვეშ მანამ, სანამ არ მონახავენ მიზეზს სხვანაირად მოქცევისათვის. ინდივიდები მხოლოდ იმ შემთხვევაში არ იშურებენ დროსა და ენერგიას სიმართლის დასადგენად, როდესაც საფრთხის ქვეშ დგას ფართო ინდივიდუალური მრავალფეროვნება. ავტორთა თქმით, სხვადასხვა ქვე-პოპულაცია კოორდინირებას უწევს სხვადასხვა ხასიათის მითს, რითაც შესაძლებელია აიხსნას სხვადასხვა ქვეყანაში, რეგიონსა თუ კულტურაში პოლიტიკური მითების მრავალფეროვნება (Apolte, T. & Müller, J. 2019).

---

²³ იხ. Shteynman, 2016.

²⁴ იხ. Shteynman, 2016. p.97

ზემოთ ნათქვამიდან ცხადი ხდება, რომ პოლიტიკური მითების განსაზღვრის მცდელობანი და ავტორთა მიერ შემოთავაზებული ინტერპრეტაციები ერთმანეთისგან საკმაოდ განსხვავებულია და, როგორც შემთხვევებში, ბუნდოვანიც. ასეთ ვითარებაში საყოველთაოდ მისაღები უნივერსალური დეფინიციის ძიება საკმაოდ უმაღლურ საქმეს წარმოადგენს. ყველაზე ზოგადი სახით რომ განვმარტოთ პოლიტიკური მითი სინამდვილის ინტერპრეტაციას წარმოადგენს, მაგრამ ეს ინტერპრეტაცია რთულ საკითხებზე მარტივ და აქედან გამომდინარე, არასწორ ან არასრულ პასუხს იძლევა, ამავე დროს პოლიტიკური მითი ემოციებით და სიმბოლოებით არის დატვირთული. ამავე დროს პოლიტიკური მითი გარკვეული პოლიტიკური ინტერესის მატარებელია და ამ პოლიტიკურ ინტერესებს ემსახურება.

გამოყენებული ლიტერატურა

- Apolte, T. & Müller, J. (2019). The dynamics of political myths and ideologies. *CIW Discussion Paper, No. 1/2019*,
- Baciu, C. (2009) The Meaning of Political Myth in Ernst Cassirer. *Journal Cogito: Multidisciplinary Res. J*
- Bernhard, R., Grindel, S., Hinz, F. & Meyer-Hamme, J. (2019) Historical myth: a definition from the perspective of history education research. *Eckert. Dossiers 4 (2019)*
- Bottici, C. (2009). A Philosophy of political myth, *European Journal of Political Theory* 8(3) 365–382
- Fica, I. & Ďoubalová, K. (2014). Myth, History and Art. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 149 (2014) 339 – 343
- Flood, C. (2013) *Political myth*. Routledge Taylor & Francis Group LONDON AND NEW YORK
- Mellenthin, J. & Shapiro, S. (2017). *Mythology Unbound: An Online Textbook for Classical Mythology Utah State University*
- Milošević, K. & Stojadinović, M. (2012). Understanding the

- contemporary political myth through the prism of national identity.
- Series: *Philosophy, Sociology, Psychology and History* Vol. 11, No1, 2012, pp. 77 – 87
  - Shteynman, M. (2016). Political Myth and Political Glory: Shaping Media Reality. *RUSSIAN SOCIOLOGICAL REVIEW*. VOL. 15. NO 4.
  - Stoica, M. (2017). Political myths of the populist discourse. *Journal for the Study of Religions and Ideologies*, vol. 16, issue 46 pp. 63-76.
  - Svilicic, N. & Maldini, P. (2014) Political Myths and Totalitarianism: An Anthropological Analysis and Roles of Political Myths, *Coll. Antropol.* 38 (2014) 2: pp. 725–738.
  - Tamse, C.A. (1975). The Political Myth. *Britain and the Netherlands some political mythologies Volume V* pp. 1-18
  - Tudor, H. *Political Myth*, Pall Mall Press, New York, 1972.

Tamar Orjonikidze

Political Myths in the Contemporary Politics of Georgia (Myth on Stalin)

Abstract

The political myths maintained from the Soviet time and stimulated by different forces of society is a serious problem for building democratic institutions and procedures in contemporary Georgia. The myths about Stalin occupied one of the leading positions among them.

Key words: Georgia, Stalin, Political Myths